

Gazprom-schip werkt aan de aanleg van de Nordstream 2-gaspijpleiding.

FOTO: REUTERS

ENERGIE

EU moet leiderschap tonen om regionale gasconflicten te temperen

De afwezigheid van de voorheen luidruchtig aanwezige Verenigde Staten doet zich overal in de wereld voelen en wekt ingeslapen conflicten weer tot leven. Zonder een dominante macht die met een geloofwaardige dreiging regionale ambities snel de kop indrukt, vlammen oude en nieuwe conflicten gemakkelijk op. De binnenlandse chaos die door de coronacrisis in veel landen is ontstaan, maakt deze periode nog ontvankelijker voor risicovolle buitenlandse avonturen. Vooral als de potentiële scheidsrechters zelf aan het rommelen zijn in het herschikken van de regionale verhoudingen, of te druk zijn met binnenlandse problemen.

De schermutselingen tussen India en China, de machtsambities van China in de eigen regio en — dichterbij huis — de ingewikkelde relatie van de Europese Unie met Turkije, Rusland en de VS passen in het beeld van sluimerende conflicten die opflakkeren. Soms speelt energie bedoeld of onbedoeld ineens een hoofdrol. Dat zien we in het steeds ingewikkelder en met meer politiek doorspekte Nordstream 2-dossier, de pijpleiding die gas van Rusland naar Duitsland moet transporteren. En dat zien we ook in de strijd over de mogelijk gasrijke territoriale wateren tussen Griekenland en Turkije. Duitsland komt steeds meer in de positie om de ingebruikname van de Nordstream 2-pijpleiding op

- Afwezigheid wereldmacht wakkert gasconflicten aan
- Gas wordt niet meer als transitie-brandstof beschouwd
- EU mist daadkracht in regionale gasconflicten

het allerlaatste moment (tijdelijk) af te blazen. Terwijl de EU inzet op een succesvolle Green Deal en de vlucht naar voren probeert te organiseren, vergeet men er vaak bij te vermelden dat aardgas wel degelijk de overgang van het ene naar het andere energiesysteem moet accommoderen. Maar voor velen is aardgas van transitie-brandstof de stille achterwacht geworden. Dat maakt de gasrelaties nog moeilijker, omdat gas politiek gezien al tot het verleden behoort.

RELATIE MET RUSLAND

Zo is het Duitse afscheid van kernenergie en kolen in de komende vijftien jaar zonder een betrouwbare gasaanvoer moeilijk voor te stellen, zeker zolang de elektriciteitsverbindingen Noord-Zuid niet op orde zijn. De route door Oekraïne en nu ook Wit-Rusland voegt extra politieke risico's toe aan de toch al verslechterende relatie tussen Duitsland en Rusland. Het lukt de EU door interne verdeeldheid en verschillende belangen maar moeilijk de gasrelatie met Rusland in rustiger vaarwater te krijgen. Het zet ook de deur open voor bemoeienis van buitenaf om via het gasdossier regionale politiek te bedrijven.

In de afgelopen weken is naast de problemen rond Nordstream 2 ook meer onrust rond gas ontstaan aan de zuidoostelijke kant van de EU. De gasrelatie met Turkije als doorvoerland — ooit de gedroomde gascorridor om Turkmeens en

Azerbeidjaans gas naar de EU te brengen — was al ernstig verstoord. Van deze eerdere plannen is alleen de Trans-Anatolische gaspijpleiding (Tanap) naar Italië er gekomen. De rest van deze plannen is grotendeels in politieke lelijkheid gestorven.

De vondst van gas in de oostelijke Middellandse Zee en vooral ten zuiden van Cyprus heeft de aloude conflicten over de territoriale wateren van Turkije en het Turkse deel van Cyprus, dat alleen door Turkije wordt erkend, doen oplaaien. De inzet zijn de potentiële gasreserves in het oosten van de Middellandse Zee, ten zuiden van Cyprus. Het zijn wellicht niet eens de potentiële gasreserves zelf die het conflict opnieuw laten ontvlammen, het gaat veel meer om de vraag op welke manier het gas naar de markt wordt gebracht.

ISOLATIE TURKIJE

Egypte en Israël hebben de krachten gebundeld en exporteren vloeibaar gas (lng) naar de wereldmarkt. Maar door recente, grote vondsten duiken er steeds opnieuw plannen op voor een pijpleiding naar Griekenland en dan verder de EU in. Turkije wordt daarbij overgeslagen en dat steekt, vooral doordat de Turkse gasmarkt de laatste jaren flink is gegroeid en behoorlijk afhankelijk is geworden van importen uit Rusland. De vorming van het EastMed Gas Forum begin dit jaar door Cyprus, Egypte, Griekenland, Israël, Italië, Jordanië en de Palestijnse gebieden heeft Turkije nog verder geïsoleerd. Als een kat in het nauw probeert Turkije toch een deel van de potentiële gasstromen naar zich toe te trekken, zodat de herkomst van gasimporten voor Turkije wat evenwichtiger kan worden. De grote afhankelijkheid van Russische importen leverde Turkije, net als Duitsland,

Een forse crisis in het gasdossier kan de centrifugale krachten in de EU gemakkelijk aanwakkeren

in december 2019 onaangename Amerikaanse aandacht op.

Met de Amerikaanse hete adem in de nek moet de EU een uitweg zien te vinden voor beide oplaaiende conflicten. De uitspraak van Europese Commissievoorzitter Ursula von der Leyen dat ze leiding geeft aan de meest geopolitieke Commissie, krijgt wellicht nieuwe betekenis gezien de ingewikkelde relaties binnen de EU en met de buurlanden. In plaats van zelf de geopolitieke toekomst gestalte te geven, lijkt de EU eerder speelbal te worden.

De economische gevolgen van de coronacrisis zijn overal groot en leiden al tot genoeg hoofdbrekers. Een forse crisis in het gasdossier kan de centrifugale krachten in de EU gemakkelijk aanwakkeren. Samen met de Europese Raad moet de Commissie alle kikkers in de kruiwagen houden en tegelijkertijd zorgen dat er geen ongelukken gebeuren op het gebied van de gasvoorzieningszekerheid in de lange overgang naar een ander energiesysteem.

Met een beleid dat gericht was op gas als transitiebrandstof kon er met de verschillende partijen nog gepraat worden in termen van gezamenlijk belang. Maar nu gas door vele landen gezien wordt in de onuitsprokene rol van achterwacht, leidt juist de onvoorspelbaarheid tot onverwachte risico's.

Coby van der Linde is directeur Clingendael International Energy Programme (CIEP) en (deeltijd)hoogleraar geopolitiek en energie aan de RUG. Reageer via expert@fd.nl.

